

Весна-літо, 2001
збірник XII,
номер 3

Видається:
англійською, арабською,
іспанською, російською
та українською мовами

(ISSN #1080-3092)

В ЦЬОМУ ВИПУСКУ:

У ОБ'ЄКТИВІ:

- 1 Молоді під силу
домагатися змін
- 1 Толерантність,
цілеспрямованість
і відповідальність
Джеймс ван дер Бік
- 4 Авангардна роль науки
Д-р Л. Люїс
- 5 Ініціатива ВООЗ щодо
відмови від паління
тютюну і Рамкова
конвенція 2003 року
Кларенс Пірсон
- 6 Врятуємо наших дітей від
паління: особистий підхід
Марі де Періс
- 7 Роль захисту
навколишнього
середовища в боротьбі
з легеневиими
захворюваннями в країнах,
що розвиваються,
у новому тисячолітті
Вільям Ром
- 8 Виробництво,
споживання і деградація
навколишнього
середовища
Йохан Шьолвінк
- 13 Духовність і сталий
розвиток людства
Д-р Росіна Вілтшир
- 14 ДОБРИ НОВИНИ
- 16 ТЕМА ДЛЯ РОЗДУМІВ:
Охорона здоров'я
і засоби масової
інформації:
Відповідальність вченого,
журналіста і
громадськості
Д-р Марк Робсон
- 18 Оголошення конференції
"Глобальні партнери у
пошуках вирішення
глобальних проблем"
- 20 ТОЧКА ЗОРУ:
Діти – наш
природний ресурс

Світовий екологічний
журнал видається
на переробленому
папері

Світовий екологічний журнал

НАЙВАЖЛИВІША ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЗДОРОВ'Я ТА ДОВКІЛЛЯ
ОСВІТА ДАЄ НОВІ ЗНАННЯ. ЗНАННЯ ДАЮТЬ НОВІ МОЖЛИВОСТІ.

У ОБ'ЄКТИВІ:

Спец
випуск

Молоді під силу домагатися змін

У цьому номері *Світового екологічного журналу* опублікована друга частина матеріалів, поданих на дев'ятій Міжнародній конференції ВІТ із проблем здоров'я і навколишнього середовища: глобальні партнери в пошуках глобальних рішень, що була присвячена темі "Рішення для нового тисячоліття". У цьому номері особливе місце займають думки самої молоді про те, що можна зробити для рішення глобальних проблем. ВІТ розуміє, що, хоча багато молодих людей активно працюють над тим, щоб домогтися реальних змін на краще, багато інших занепокоєних юнаків і дівчат усе ще не почали ніяких практичних кроків у цьому напрямку. Мільйони молодих, освічених людей ведуть цілком приємне життя і поки не виявляють інтересу до глобальних проблем. Мета цієї рубрики — показати, що для нашої "глобальної общини" важливо почути голос кожної молодої людини. Кожна молода людина, чії власні базові потреби задоволені, може — і повинна — внести свою частку.

ООН, Нью-Йорк, 28 квітня

Толерантність, цілеспрямованість і відповідальність

Виступ Джеймса ван дер Біка (популярного актора американського молодіжного кіно і телебачення) на дев'ятій Міжнародній конференції ВІТ із проблем здоров'я і навколишнього середовища: "Глобальні партнери в пошуках глобальних рішень", що була присвячена темі "Рішення для нового тисячоліття", 2000 року.

Дивлячись у програмку Конференції, ви напевно зауважили, що на відміну від інших учас-

ників, моє ім'я надруковане без наукових звань і почесних титулів. Це тому, що я вилетів із коледжу, так і не закінчивши його. Провчившись два роки в Університеті Дрю, де я спеціалізувався з англійської мови і соціології, я влаштувався на роботу в місті Уілмінгтон, штат Північна Кароліна. Виріс я в маленькому містечку в штаті Коннектикут, де я мріяв про кар'єру професійного бейсболіста або... фізіотерапевта...

Що ж привело мене сюди? Так, до речі, робота, заради якої я так нерозважливо кинув свій коледж, була на телебаченні. Із 156 передач, показаних у тому році, та, у якій я брав участь, зайняла за популярністю в глядачів 121 міс-

це. Знову, хтось може здивуватися, що ж я роблю в цьому залі. Я з'явився тут, у штаб-квартирі ООН, по одній простій причині: у тому ж році інша моя передача "Доусон-крик" зайняла перше місце за популярністю серед підлітків, а вже через півроку почалася моя кар'єра в кіно. Отже, сьогодні "Доусон-крик" крутять по телебаченню по усьому світі, і мене запросили виступити в ООН. Таким чином, оскільки мій квиток на цю конференцію купили, по суті, американські підлітки, цілком нормально, що я репрезентую їх тут, щоб поділитися тим убогим набором мудрих думок, що осіли в моїй голові за 23 роки перебування на нашій планеті.

По-перше, хочу сказати, що мені цікаво бути людиною мого покоління, і я вважаю своєю удачею те, що я молодий саме в даний історичний момент. Звичайне цокання годинника змусило усіх оглянутися на минуле тисячоліття з ясністю, що дає тільки ретроспективний погляд, і вдивитися в наступне тисячоліття у всеозброєнні накопичених знань, із рішучістю і надією. Горезвісна проблема перекодування комп'ютерів перед 2000 роком виявилася смішною, і мої ровесники в Нью-Йорку змогли відсвяткувати Новий рік практично без перешкод із боку терористів. Приклад, гідний наслідуванню...

Моє покоління має кращу освіту, ніж будь-яке до нього. З молоком матері ми всмоктали інтерес до технологій, що неминуче принесуть зміни, розширять доступ до інформації і — завдяки Інтернету — підвищать моральний рівень покоління, не обдуреного пропагандою війни. Настав наш час, і наші можливості безмежні. Втім, будь-який вчитель або батько скаже вам з усією відповідальністю — перш за все відповідальність перед собою, і це для загального блага.

У квітні минулого року Америка з жахом дізналася про те, що в Колорадо двоє озброєних підлітків влаштували в шкільній їдальні розстріл своїх однокласників, до якого вони готувалися більше року. Усі знизували плечима і задавалися питанням: чому це стало можливим? Що могло стати причиною настільки безглуздої трагедії? І засоби масової інформації у відповідь навантажили нас цілими дисертаціями про "суспільство насильства", замішане на жорстоких піснях, фільмах, відеоіграх. Уся ця моторошна історія — аж до того, чому вбивці вдягнули довгополі плащі, — була пояснена об'єктивними психологічними причинами.

Звичайно, за це мас-медіа й одержує свої гроші, проте за ходом справи, в суспільну свідомість проникли дві помилкові думки:

1. Трагедія в Коламбінській школі — це симптом якоїсь суспільної вади. Самі вбивці невинні.

Допомога із зовнішніх джерел і відповідальність чоловіків мають надзвичайно важливе значення для охорони репродуктивного здоров'я. На фото: батько і дитина в Єгипті.

ДЖЕРЕЛО: "Доповідь про стан дітей у світі, ЮНІСЕФ, 1999 рік.

Отже, яких пасток нам потрібно уникати? Я не можу не пригадати вислову англійського історика Арнольда Тойнбі про те, що "необхідність — мати винахідливість". Якщо це так, то що вийде з юнака, що не прагне ні до чого?

Впевнений, що усі тут знають, хто такий сер Поль Маккартні. Він — колишній член групи "Бітлз", один із найзнаменитіших рок-музикантів у світі. Хто знає, чи став би він сером, якби його батько купив йому зручну дорогу гітару і змушував тренуватися перед кожним уроком — по вівторках у 16.00?

Історія попереднього тисячоліття в багатьох випадках підтверджує справедливість теорії Тойнбі. Людину, що винайшла першу придатну для практичних цілей електричну лампочку і що володіє найбільшою кількістю патентів, вигнали з початкової школи, а колеги по роботі називали його божевільним. Теорію відносності придумав дрібний службовець патентного бюро... Рабство в Америці скасував хлопчисько з Кентукі, що виріс у дерев'яному будиночку і зіпсував зір читанням тих декількох книг, що йому вдавалося роздобути, при світлі свічки.

От що я маю на увазі. Нам поталанило — у нас є можливості. Але потрібно не довести до того, щоб ці можливості залишилися нереалізованими через брак дисципліни, цілеспрямованості і відданості ідеалам. Нічого не відбувається саме по собі. Давайте читати газети, дивитися новини,

Це, звісно ж, не так. Два хлопці, що натискали на курки, прекрасно розуміли, що вони роблять. Вони самі стали на цей шлях, і прощення їм немає.

Двох боягузливих егоїстів навряд чи можна вважати характерними представниками свого покоління.

Характерні риси мого покоління проявилися відразу після цієї трагедії. Вона згуртувала громадськість, школярі сміливо ділилися своїми думками, а по школах всієї Америки прокотилася хвиля обурення, співчуття і співпереживання.

От що характерно для покоління, до якого я з гордістю себе зараховую.

Отже, яких пасток нам потрібно уникати? Я не можу не пригадати вислову англійського історика Арнольда Тойнбі про те, що "необхідність — мати винахідливість". Якщо це так, то що вийде з юнака, що не прагне ні до чого?

Впевнений, що усі тут знають, хто такий сер Поль Маккартні. Він — колишній член групи "Бітлз", один із найзнаменитіших рок-музикантів у світі. Хто знає, чи став би він сером, якби його батько купив йому зручну дорогу гітару і змушував тренуватися перед кожним уроком — по вівторках у 16.00?

Історія попереднього тисячоліття в багатьох випадках підтверджує справедливість теорії Тойнбі. Людину, що винайшла першу придатну для практичних цілей електричну лампочку і що володіє найбільшою кількістю патентів, вигнали з початкової школи, а колеги по роботі називали його божевільним. Теорію відносності придумав дрібний службовець патентного бюро... Рабство в Америці скасував хлопчисько з Кентукі, що виріс у дерев'яному будиночку і зіпсував зір читанням тих декількох книг, що йому вдавалося роздобути, при світлі свічки.

От що я маю на увазі. Нам поталанило — у нас є можливості. Але потрібно не довести до того, щоб ці можливості залишилися нереалізованими через брак дисципліни, цілеспрямованості і відданості ідеалам. Нічого не відбувається саме по собі. Давайте читати газети, дивитися новини,

Політика "покоління X"

відчиняти старі книги, знаходити знайомих людей і прислухатися до їхніх слів. Уявіть собі, яких висот ми зможемо досягти, якщо ми будемо спиратися на досягнення геніїв із попередніх поколінь.

Давайте мислити критично. Як я вже говорив, засоби масової інформації змусили нас серйозно задуматися про нове тисячоліття. Є одна нитка, що проходить через заплутані лабіринти століть минулого тисячоліття — це готовність деяких людей у визначені моменти піти проти усталених норм і спробувати їх змінити. Так народжувалися винаходи, нові теорії, книги, промови, угоди, подорожі, п'єси — і, образно кажучи, щоб домогтися цього людина повинна перебороти в собі спокусу "сісти на задню парту".

Ми повинні не тільки бути толерантними стосовно людей іншої раси, національності, сексуальної орієнтації і віросповідання — потрібно радіти з того, що ми всі такі різні. Одночасно потрібно бути абсолютно нетерпимими до ненависті і гноблення. Потрібно шанувати старших, прислухатися до їхніх слів, цінувати їхній досвід і переймати в них усе, що можна. І протестувати проти усього, що ми вважаємо несправедливим, тому що наше життя — у наших руках.

Кожний індивідуум спроможний дати світові багато корисного — і стільки ж шкідливого. Давайте ж діяти, керуючись знаннями і любов'ю, пам'ятаючи, що шляхи, які ми обираємо, впливають і на долі інших людей. Толерантність, цілеспрямованість і відповідальність. Якщо ми навчимося балансувати між цими трьома стовпами, колинебудь ми зможемо бути прикладом для наших власних дітей.

ДУМКА ПІДЛІТКА

Тодд Стросс-Шульсон (20 років),
Молодіжний проект ВІТ

Комплекс протиріччя

От що відбувається, якщо ти молодий і живеш в Епоху інформації. Як тільки щось стає занадто правильним або узвичаєним, починається масова реакція проти цього. Те, що зробив із поп-культурою часопис "Мед" у 60-ті, 70-ті і 80-ті роки, тепер роблять всі. Ця чисто рефлекторна реакція на популярність (яка не є новою, але лише нещодавно, із наступом Епохи інформації, стала поширюватися всюди зі швидкістю електрона, що летить дротами) перетворилася на підсвідому доктрину, якої, здається, дотримуються усі, кому ще не виповнилося 24 роки. Сьогодні світосприйняття підлітка будується не на тому, що йому подобається, а на тому, що йому не подобається. Іншими словами, важливо не те, якого реп-співача ти слухаєш, а те, що ти ненавидиш "Backstreet Boys".

Як це пов'язано з екологією

Я пам'ятаю аварію танкера "Ексон Вальдес" і як нам говорили в школі, що збирати макулатуру добре, а смітити погано. Пам'ятаю, як компанія "Макдональдс" перейшла від використання пінопластових шклянок до паперових. Це було на самому початку 90-х років, в час пробудження екологічної свідомості, із незліченними статтями в газетах, наліпками "Грінпіс" на бамперах, коли всі вчили молодь правильно ставитись до навколишнього середовища. "Не купуй аерозоль для волосся! Не пали сухе листя!" Але ж кожному шкільному психологу або батькові відомо: якщо ти говориш підліткові, що йому робити, він зробить точнісінько навпаки.

Тому, протягом тривалого часу, приблизно з 1992 по 1997 рік, підлітки бунтували проти правильного, узвичаєного, рекомендованого вчителями, схваленого батьками екологічно коректного світогляду.

Що ж відбувається зараз?

Ніхто більше не говорить нам, що робити.

Ми самі знаємо! Ця тема зникла з телебачення, з обкладинок "Тайму" і "Економіста". Дорослі підвищували нашу свідомість, нас нудило від усіх цих проповідей. Усім стало наплювати. І проповіді раптом припинилися, але тепер змінилася сама молодіжна культура, і тепер молодь знає, що робити. Екологічна культура всмоктується з пелюшок. Мета досягнута.

Але справа не тільки в цьому. Всі ці статті і передачі, кампанії, виступи президентів, прийняті закони змінили саму сутність підліткового споживчого ринку. У 14 років я витрачав величезний аерозольний балон мусу для волосся за тиждень. По-перше, я хотів бути подібним на Паркера Люїса (це був популярний герой телепередач), а по-друге, я міг купувати його в місцевому супермаркеті. Сьогодні, через сім років, таких величезних балонів у продажі майже немає. Моя сестра, котрій зараз 14, користується звичайними тубиками. Висновок? Сьогодні підлітки не розпоршують занадто багато аерозолів, бо його просто немає. І хоча цей приклад, мабуть, не дуже вдалий, він відбиває загальну ситуацію в Америці. Майже усе, проти чого застерігали підлітків 50-х і 60-х років, тепер просто відсутнє, і ніхто навіть не замислюється про шкідливість того, що не мозолить око щодня. Влаштувати вогнища із сухого листя в День Подяки в підлітків сьогодні ні не в моді.

Авангардна роль науки

Д-р Л. Люїс, департамент вивчення моря, університет штату Джорджія, США

Роль науки в захисті навколишнього середовища була в стислому виді відбита в двадцятьох семи принципах, викладених на Конференції ООН з проблем довкілля і розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 році. До них був доданий "принцип обережності", згідно з яким іноді потрібно приймати конкретні заходи, не витрачаючи час на всебічний розгляд їх можливих наслідків, якщо доцільність таких заходів є для суспільства очевидною.

У США в цілому вважається, що цей принцип дозволяє мінімізувати ризик для здоров'я населення і навколишнього середовища, внаслідок чого він проводиться в житті в рамках національної політики. Серед прикладів регулювання, затвердженого без згоди з боку більшості вчених, можна назвати заходи для подальшого зменшення викидів в атмосферу речовин, що знищують озон, твердих часток і виключення деяких побічних продуктів хлорування із хімічного складу питної води.

Нові факти свідчать про те, що природоохоронні заходи, прийняті без солідного наукового обґрунтування, можуть породжувати нові проблеми і небезпеки. Так, нещодавно почала зростати стурбованість можливими наслідками забруднення підземних вод додатком до бензину МТБЕ (МТБЕ), схваленого на початку 1990-х років із метою очищення продуктів згоряння бензину. Цей додаток можливо є канцерогенною речовиною, контакт із якою може викликати непередбачені наслідки для людей і тварин.

Аналогічно, хлорфторвуглець (ХФВ) був замінений окисленими галоїдметанами, контакт із якими може мати невідомі наслідки для людей, тварин і рослин. Ці хімічні речовини вступають у реакцію з залишками води в холодильниках, створюючи сильні кислоти. Через корозію згодом з охолоджувальних систем може починатися вплив в атмосферу газів, екологічний вплив яких поки не вивчено.

Ще одною важливою зміною в останньому десятилітті став відхід від практики скидання муніципальних відходів в океан і перехід до наземних видів застосування каналізаційних мас, головним чином у сільському господарстві. При цьому не був адекватно оцінений ризик для населення, особливо осіб із придушеним імунітетом, пов'язані з впливом низьких рівнів патогенних речовин. Випадки захворювання і — у двох випадках у США — смерті людей, пов'язані із застосуванням каналізаційних мас у сільському господарстві, дозволяють припустити наявність непередбаченого ризику. Моє власне розслідування деяких випадків показало, що подразні гази, які виділяють каналізаційні маси, у тому числі триметіламін і аміак, можуть сприяти зараженню людей і тварин інфекційними захворюваннями.¹

Принцип обережності

"З метою охорони навколишнього середовища держави у відповідності зі своїми можливостями широко застосовують принцип уживання заходів обережності. У тих випадках, коли існує загроза серйозного або необоротного збитку, відсутність повної наукової впевненості не використовується як привід для відстрочки прийняття економічно ефективних заходів для попередження погіршення стану навколишнього середовища".

Ріо-де-Жанейрська декларація з проблем довкілля і розвитку, прийнята на Конференції ООН з проблем довкілля і розвитку в Ріо-де-Жанейро в червні 1992 року, Принцип 15

Недостатня увага до науки може також призводити до втрати можливостей для розробки нових методів зменшення впливу забруднення довкілля. Так, фармацевтична промисловість застосовує нові досягнення в галузі хіральної хімії для виробництва ліків із меншою кількістю побічних ефектів. Такий самий підхід може застосовуватися для виробництва численних виробів — від пестицидів до пластмас — із метою домогтися того, щоб після попадання в атмосферу, ґрунт і воду забруднюючі речовини завдавали меншого збитку для здоров'я населення і навколишнього середовища.

Дійсно, немає необхідності усувати всі елементи невпевненості, перед тим, як приймати заходи, націлені на зменшення забруднення й інших форм екологічної деградації. Проте, якщо ми не зможемо підняти роль науки в справі охорони навколишнього середовища, у кінцевому результаті ми збільшимо існуючі екологічні проблеми, створимо серйозні нові проблеми і пройдемо повз чудову нагоду зменшити загальні наслідки впливу людини на довкілля.

Література: 1. Lewis, D.L. Sludge and low levels of pathogens. Biosolids Management in the 21st Century. National Science Foundation Workshop. April 10-11, 2000. College Park, Maryland; 2. Lewis, D.L., et al. 1999. Influence of environmental changes on degradation of chiral pollutants in soils. *Nature*: 401:898-901; 3. Lewis, D.L. 1996. EPA Science: Casualty of election politics. *Nature*. 381:731-732.

Небезпека для дітей забруднення повітря в містах: загальний показник здоров'я довкілля

Д-р Девра Девіс, професор Університету Карнегі-Мелона, Пітсбург, шт. Пенсільванія, США

Ця доповідь завершує собою дослідження, уперше подане на Щорічній нараді Американської асоціації сприяння науці в Анахаймі, шт. Каліфорнія, у січні 1999 року і присвячена небезпеці, якій піддаються діти в результаті забруднен-

ня атмосферного повітря в містах. На першому етапі дослідження було вивчене становище з трьома речовинами, що забруднюють повітря, — "усі зважені частки" (УЗЧ), двоокис сірки (SO₂) і двоокис азоту (NO₂) — у 207 містах із населенням понад 1 млн. осіб у 53 країнах. У найновішому дослідженні, результати якого відбиті в цій доповіді, основна увага приділяється містам із населенням понад 9 млн. осіб. Для надання директивним органам допомоги у виявленні пріоритетних галузей, що потребують негайного втручання, ми подаємо дві окремі аналітичні розробки:

1. Міста з населенням понад 9 млн. осіб — мегаполіси — розподілені відповідно до їхнього рейтингу, що відбиває середньорічні рівні вищезгаданих трьох різноманітних забруднюючих речовин;

2. Мегаполіси, у яких найбільша кількість дітей зтикається з найвищим рівнем ризику в результаті контакту з усіма трьома вищезгаданими забруднюючими речовинами.

Згідно з певними авторитетними дослідженнями, ті ж види діяльності, що сприяють місцевому і регіональному забрудненню повітря, загрожують усій планеті кліматичними і погодними змінами. Тому кліматологічна політика також є сферою, у якій можна працювати над зменшенням медичного ризику у результаті забруднення. Зусилля для заохочення енергоефективності і зменшенню атмосферного забруднення допоможуть захистити здоров'я мільйонів дітей сьогодні і знизити рівень парникових газів завтра й у більш довгостроковій перспективі. Крім того, у цій доповіді розглядається необхідність комплексного і точного спостереження за якістю повітря і інформаційного менеджменту з метою проведення успішних коректувальних заходів.

**ЕКОЛОГІЧНІ УМОВИ І ПРОЦЕСИ,
ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СТАБІЛЬНІСТЬ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН**

Екологічне середовище	Важливі умови	Процеси хімічного перетворення
Повітря	Температура, сонячна радіація (денні і сезонні коливання)	Окислювання радикалами OH і NO ₃ , що утворилися фотохімічним шляхом; у меншій мірі — окислювання радикалами O ₃ і прямим фотолізом
Вода: поверхневі і підземні води	Аеробні й анаеробні; хімічна концентрація; коливання температури і рН;	Біодеградація, гідроліз, фотоліз (тільки на поверхні води), інші абіотичні реакції
Ґрунт	Аеробні й анаеробні; хімічна концентрація; реальні співвідношення площі ґрунтового покриву, до обсягу водяних ресурсів і концентрація органічного вуглецю; коливання температури і рН	Біодеградація, гідроліз, фотоліз (тільки на поверхні ґрунту), інші абіотичні реакції
Осадові відкладення	Аеробні й анаеробні; хімічна концентрація; реальні співвідношення площі осадкових відкладень до площі водяної поверхні й концентрація органічного вуглецю; коливання температури і рН	Біодеградація, гідроліз, інші абіотичні реакції

Хімічні речовини вважаються стійкими, якщо половина їхнього життєвого циклу перевищує 2 місяця в будь-якому неатмосферному середовищі при 20 – 30 градусах за Цельсієм в аеробних умовах. При використанні в холодних кліматичних зонах хімікати повинні випробуватися на усталеність при температурі менше 20 градусів за Цельсієм. Хімічні речовини, що є наявні у підземних водах, ґрунті або осадових відкладеннях, вважаються стійкими, якщо половина їхнього життєвого циклу в цих середовищах перевищує 2 місяця.

Оскільки завдяки атмосферним потокам хімічні речовини можуть у лічені дні потрапляти в уразливі екосистеми, хімічні речовини з атмосферним життєвим циклом понад 4 днів також вважаються стійкими.

Ініціатива Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) щодо відмови від паління тютюну і Рамкова конвенція 2003 року

Кларенс Пірсон, старший технічний співробітник Ініціативи ВООЗ, Президент Національного центру медичної освіти

Тютюнові вироби тепер є найзагрозливішою отрутою для людства. Щорічно від хвороб, пов'язаних із вживанням тютюну, вмирає більше людей, ніж від бактерій або вірусів. У країнах, що розвиваються, кількість смертей від хвороб, пов'язаних із тютюном, збільшується в геометричній прогресії і незабаром перевищить число осіб, що вмирають від цих хвороб у більш багатих країнах. Проблема звикання до тютюну відноситься до проблем охорони здоров'я дітей, оскільки 90 процентів осіб у більшості розвинутих країн починають палити до виповнення 18 років. У країнах, що розвиваються, деякі починають палити вже з шести років. Тютюнові компанії продовжують рекламувати свою шкідливу продукцію серед дітей (особливо в країнах, що розвиваються), прямим і непрямим чином, наприклад під час спортивних змагань. Світове співтовариство визнало свою стурбованість у відношенні рекламування тютюнових виробів у Конвенції про права дитини. Ця Конвенція зобов'язує країни запобігати заздалегідь випадкам поширення серед дітей помилкової інформації про такі відомі шкідливі речовини, що містяться в тютюнових виробах.

В даний час в ООН ведуться консультації з питань політики і стратегії здійснення ініціативи ВООЗ щодо відмови від споживання тютюнових виробів для визначення того, чи можуть запланова-

ні заходи послужити основою плану з конкретними цілями і результатами, під який можна буде забезпечити фінансування. Для цього нещодавно був сформований комітет у складі представників Організації Об'єднаних Націй, урядів і неурядових організацій (ВООЗ, ЮНІСЕФ, Міжнародний валютний фонд, Всесвітній банк, центри контролю і профілактики захворювань у Сполучених Штатах Америки, Рада Всесвітньої медичної асоціації, Національний центр за відмову від споживання тютюнових виробів дітьми). Для програм діяльності тривалістю один рік рекомендовано такі заходи:

а) юридичні і законодавчі питання: сприяння поширенню і використанню у світі знань і найкращої практики у відношенні застосування ефективного законодавства і позитивних результатів проведених у Сполучених Штатах Америки й інших країнах судових процесів із метою посилення контролю за тютюновими виробами. Необхідний критичний аналіз для визначення того, у яких випадках існує найбільша можливість того, що судовий процес принесе конкретні результати і дозволить встановити контроль за споживанням тютюнових виробів серед молоді.

б) стимули в галузі охорони здоров'я: до стимулів в галузі охорони здоров'я відносяться податки на тютюнову продукцію; одержувані прибутки використовуються для поліпшення системи охорони здоров'я, зокрема для фінансування реклами проти вжитку тютюнових виробів. Використання податків із метою охорони здоров'я може принести реальні результати, оскільки держава одержує більший обсяг коштів, а люди відмовляються від паління. У деяких країнах більш 10 процентів прибутків держави формується за рахунок таких податків. Необхідно також сприяти країнам у їхніх зусиллях по визначенню своїх власних стимулів, що можуть включати такі фінансові механізми, як винагороди за скорочення чисельності підлітків, що палять. Як показала практика, підвищення податків на сигарети є ефективним засобом скорочення паління, особливо серед молоді;

с) засоби масової інформації/система освіти: основна увага повинна приділятися визначенню найкращих шляхів притягнення підлітків до розробки реклами проти тютюнових виробів. Залучення підлітків у такі проекти буде мати додаткову цінність, оскільки учасники таких проектів вчать-ся краще висловлювати свої думки.

Вимірні і реально досяжні результати:

1. Підвищення спроможності системи охорони здоров'я країни послабляти наслідки споживання тютюнових виробів на основі міжсекторальних стратегій.

2. Підвищення рівня поінформованості і знань про шкоду паління для здоров'я.

Приклади показників ефективності процесу:

1. Визначення країн, що мають правову систему, яка дозволяє приймати відповідні юридичні заходи.

2. Надання урядам інформації про можливість оподаткування тютюнових виробів для стимулювання скорочення споживання тютюнових виробів.

3. Розширення участі молоді в пропагандистських програмах, націлених на боротьбу проти вжитку тютюнових виробів, і визначення того, чи є цей підхід успішним.

4. Визначення оптимальних методологій розробки ефективних програм попередження споживання тютюнових виробів при участі молоді в якості активних партнерів у цьому процесі.

5. Посилення потенціалу країн для розробки ефективних програм попередження вживання тютюнових виробів за участю молоді в якості активних партнерів у цьому процесі.

Фінансування по лінії ООН на даний момент

У вересні 1998 року ООН виділила 2,8 млн. дол. США на спільний проект ВООЗ/ЮНІСЕФ "Створення спілок і розробка заходів для формування покоління дітей і молоді, що не вживає тютюнові вироби"; у травні 1999 року ООН виділила 1,5 млн. дол. США на проект засобів масової інформації "Тютюнові вироби вбивають — не дайте себе обдурити, ініціатива засобів масової інформації з метою створення світу, вільного від тютюнових виробів".

В даний час під керівництвом ВООЗ ведеться розробка Міжнародної рамкової конвенції щодо боротьби проти тютюну, текст якої повинен бути готовий для підписання всіма державами-учасниками не пізніше 2003 року. У цьому першому багатосторонньому договорі, що регулює контроль над тютюном на глобальному рівні, будуть відбиті такі теми, як реклама і маркетинг тютюнових виробів, диверсифікація сільського господарства, контрабанда, розміри акцизних податків, лікування від тютюнової залежності і створення районів, вільних від паління.

Вперше за 51-літню історію ВООЗ її держави-члени ведуть переговори з метою прийняття конвенції, що матиме обов'язкову юридичну силу. У травні 1999 року Всесвітня асамблея охорони здоров'я, у склад якої входить 191 держава-член, одногосно прийняла резолюцію про початок роботи над проектом цього епохального документа.

Врятуємо наших дітей від паління: особистий підхід

Марі де Періс, старший віце-президент Газета "Нью-Йорк дейлі ньюс"

Сьогодні у світі нараховується біля 1,1 млрд. людей, що палять, а від наслідків паління щорічно вмирає більш 10 млн. осіб. Передбачається, що до кінця 2001 року кількість тих, хто палить, зросте до понад 1,8 млрд.

Момент затягування: мангетенський курильник біля штаб-квартири "Філіп Моріс"

Як правило, люди починають курити в молодості. У країнах із високим прибутком вісім із десятих починають палити з підліткового віку. Щодня у світі починають курити 68 – 84 тис. молодих людей, що ризикують набути залежності від нікотину.

Паління пов'язане з численними медичними наслідками. Швидко звикання до нікотину – науково доведений факт, що часто недооцінюють курці. Дослідження серед старшокласників у США вказують на те, що менше 2 із 5 курців, які думали, що вони кинуть курити в найближчі 5 років, дійсно відмовляються від паління. Сім із десятих дорослих курців у країнах із високим прибутком говорять, що вони каються в тому, що почали курити, і хотіли б кинути. Кинути палити важко, і рідко кому це вдається. 98 відсотків осіб, що намагалися кинути палити без допомоги спеціальної програми, знову закурюють протягом першого ж року.

Небезпека передчасної смерті є винятково високою для курців, і половина хронічних курців зрештою помре через тютюн. Паління призводить до смертельних захворювань і хвороб, що призводять до інвалідності, включаючи рак легенів і інших органів і хвороби серцево-судинної і дихальної систем.

Тютюнові компанії розглядають жінок і молодь як потенційний ринок для збільшення збуту своєї продукції. У США тютюнову промисловість зобов'язали за законом підтримувати кампанії для профілактики паління серед молоді. По всій країні виставлені рекламні щити, а у всіх друкарських виданнях поміщаються спеціальні вставки, у яких у доступній формі пояснюється, що паління вийшло з моди, що тютюн вбиває і що підліткам не варто починати курити. Яка ж ефективність цих засобів?

У загальнонаціональних і місцевих дослідженнях у ряді країн був проведений аналіз ефектив-

ності "негативної" пропаганди відмови від паління. У цілому встановлена чітка закономірність між збільшенням кількості засобів наочної агітації і загальним зменшенням споживання тютюну в даному районі або країні.

Роль захисту навколишнього середовища в боротьбі з легеневиими захворюваннями в країнах, що розвиваються, у новому тисячолітті

Вільям Ром, лікар, викладач,
загальна й екологічна медицина,
медичний факультет,
Нью-Йоркський університет

Як і очікувалося, у 2000 році тютюн став причиною більшої кількості випадків передчасної смерті й інвалідності, ніж будь-яке захворювання. Приблизно 45 відсотків чоловіків і 15 відсотків жінок у світі курять. 85 відсотків випадків раку легень із відомою етіологією складають історії хвороби, пов'язані з палінням. Канцерогени, що містяться в тютюні, викликають мутацію ДНК, а нікотин – дегенерацію еластичних тканин (еластоз). Побічні наслідки вдихання тютюнового диму включають паренхиматозну руйнацію легеневої тканини, що веде до хронічних обструктивних захворювань легенів (ХОЗЛ).

Забруднення повітря в містах від автомобільних вихлопів і продуктів згоряння палива на ТЕС збільшує ХОЗЛ. Якщо в 1990 році ХОЗЛ займали 12 місце серед усіх захворювань, то в 2020 вони вийдуть на 5 місце. На селі основною проблемою є забруднення повітря в житлових помешканнях, у котрих їжа як правило готується на біомасі. Результат – антракосилікоз (силікоантракоз).

Другою за поширеністю причиною захворюваності й інвалідності в 2020 році буде глибока депресія. Для того, щоб розслаблюватися на лоні природи, людям потрібні будуть ліси і парки, і їхнє зберігання повинно бути одним з найважливіших завдань людства в прийдешні роки. До 2020 року вся "дика" природа зникне, якщо вже сьогодні такі райони не будуть оголошені заповідними. Охорона навколишнього середовища безпосередньо пов'язана з боротьбою з такими проблемами, як забруднення повітря і ХОЗЛ.

ВИРОБНИЦТВО, СПОЖИВАННЯ І ДЕГРАДАЦІЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Йохан Шьолвінк

Мій підхід до даної теми — це підхід економіста, що може викликати деяке неприйняття з боку фахівців з екології. Вони ставляться до економістів із підозрою, тому що економіст мислить категоріями витрат і вигод, а для справжнього захисника природи нестерпним є будь-який збиток навколишньому середовищу. Економіст може змиритися з деяким збитком, оскільки вартість запобігання збитку просто занадто висока. Доти, поки буде існувати людство, буде існувати і виробництво і споживання. Крім того, оскільки більш мільярда осіб живуть в умовах крайніх злиднів, виробництво і споживання будуть зростати, а значить буде продовжуватися економічне зростання. Без економічного зростання буде в першу чергу страждати населення країн, що розвиваються; потрібно, щоб змінився зміст цього зростання.

У даному виступі я торкнуся трьох моментів. По-перше, я змалюю контекст функціонування моделей виробництва і споживання за допомогою контрастного зпівставлення якості життя незаможних і стилю життя заможних прошарків населення. Потім я зупинюся на деяких можливих варіантах політики, котрі уряди можуть взяти на озброєння з метою змінити поведінку виробників і споживачів. І на закінчення я зупинюся на деяких аспектах міжнародного виміру цієї проблеми, оскільки в процесі економічного зростання екологічні проблеми одержують усе більш глобальний характер, що обумовлює необхідність міжнародного співробітництва.

ОТЖЕ, КОНТЕКСТ

Більш 1 млрд. людей у світі живуть в умовах абсолютних злиднів і крайньої нестачі ресурсів — освіти, медичного обслуговування, інфраструктури, землі і кредитів, — необхідних для того, щоб вони могли поліпшити своє життя.

Біля 1,3 млрд. людей, в основному у країнах, що розвиваються, мешкають у міських районах, що не відповідають стандартам ВООЗ відносно концентрації в повітрі порохи і диму. Кожний п'ятий мешканець нашої планети живе в місті, що не відповідає стандартам ВООЗ відносно концентрації в навколишньому середовищі двоокису сірки. Кожний третій позбавлений належної санітарії, а мільярд осіб не має доступу до безпечної води.

У багатьох країнах, що розвиваються, забруднення повітря в помешканнях не набагато відстає від забруднення атмосферного повітря і є однією з поширених причин респіраторних захворювань.

Від 300 до 700 млн. осіб, переважно жінки і діти, страждають від крайнього забруднення повітря в помешканнях від готування їжі.

Екологічні проблеми, із якими зіштовхуються численні країни, що розвиваються, — небезпечна вода, неадекватна санітарія, забруднення повітря в помешканнях від готування їжі і забруднення атмосферного повітря продуктами горіння вугілля — відрізняються більшою гостротою і небезпечністю для життя населення від проблем, характерних для багатих країн — викид в атмосферу двоокису вуглецю, руйнація стратосферного озону, фотомеханічний смог, кислотні дощі і небезпечне сміття, хоча ці проблеми загрожують добробуту не тільки теперішнього, але і майбутніх поколінь.

Багатьма країнами, що розвиваються, саме поняття рівноправності поколінь найчастіше сприймається як абсурд. Для жителя бідної країни вирощувати продовольчі культури можна лише в тому випадку, якщо він готовий лишити за собою неживу пустелю. Чи означає це, що незаможний селянин повинен голодувати сьогодні, щоб залишити щось своїм дітям? Один з африканських лідерів сформулював цю думку в такий спосіб: "Жадати від нас, щоб ми планували завтрашній день, коли вже сьогодні виживання нашого суспільства знаходиться під сумнівом — це занадто багато, тому що тільки гарантувавши своє виживання сьогодні ми зможемо думати про день завтрашній".

Дійсно, у промислово розвинутих країнах, населення яких не зростає, легше уявити собі можливість заощадження ресурсів для майбутніх поколінь. У країнах Європейської спілки, населення яких у 2025 році буде, можливо, меншим, ніж зараз, концепція рівноправності поколінь може сприйматися як достатньо раціональна; у бідній країні, розташованій до півдня від Сахари, вона виглядає абсурдною.

Сьогодні на порядку денному знаходиться таке питання: чи потрібно теперішньому населенню (біля 6 млрд.) виходити з того, що воно залишить населенню 2050 року (майже 10 млрд.) обсяг ресурсів, рівний в абсолютному вираженні теперішньому обсягу? Або варто розраховувати ресурси на подушній основі, що означало б необхідність певного збільшення обсягу ресурсів у міру зростання попиту на них?

Було б нереалістичним припустити, що незаможні не намагаються копіювати стиль життя багатів.

Багато з забруднюючих довокілья продуктів полегшують людям життя: у пральних машинах використовується більше води, ніж при ручному пранні, проте при машинному пранні витрачається менше зусиль; у пластиковому пакеті їжа зберігається довше, що зменшує частотність походів у магазин; хімічні гербіциди вбивають бур'яни більш ефективно, ніж незліченні прополки. Одним словом, разові товари значно підвищили зручність для споживача за рахунок додаткового навантаження на навколишнє середовище. Разові товари дозволяють заощаджувати трудові зусилля, і в міру зростання вартості праці їхня принагідність буде підвищуватися. Як голосно не таврували б захисники навколишнього середовища "суспільство разового споживання", могутні економічні сили будуть і надалі стимулювати його розвиток.

Споживач знаходиться під значним впливом реклами й інших економічних і структурних механізмів, контрольованих бізнесом і державою, і у свою чергу сам впливає на них. Хоча в цих суб'єктів діяльності усе чіткіше виявляється прагнення до більш стійких структур споживання, перехід до таких структур у глобальних масштабах може зайняти десятиліття. Накопичений основний капітал у формі об'єктів інфраструктури в таких галузях, як житло, енергетика, транспорт, ліквідація і переробка відходів, може змушувати суспільства підтримувати хиткі структури споживання і виробництва, на котрі майже не впливають наміри окремих споживачів. Більш того, досягненню швидкого прогресу у формуванні стійких моделей споживання можуть також перешкоджати сформовані культурні стереотипи і ціннісні системи.

Це підкреслює необхідність зберігання традиційної опори на чинник пропозиції, але з належним коригуванням, що забезпечує урахування чинника попиту. Придільення більшої уваги споживачеві також відбиває впевненість у тому, що зміна звичок і стилю життя споживача повинна в кінцевому рахунку змусити виробника розробляти нові продукти і нові виробничі технології.

Нерівність між бідними і багатими в індивідуальних рівнях споживання і рівні життя буде зберігатися протягом багатьох десятиліть навіть при сприятливих прогнозах економічного росту в країнах, що розвиваються. Подолання цього відставання і одночасно захист бази природних ресурсів і екосистем нашої планети являє собою найважливіше завдання, якщо ми хочемо домогтися природостійких структур виробництва і споживання.

В міру того, як більш бідні країни розвиваються в промисловому відношенні, а їхнє населення купує автомобілі і холодильники, їхня спроможність завда-

вати шкоди навколишньому середовищу почне переважувати деструктивний потенціал розвинутих країн вже тому, що в них живе більше людей, а це призведе до зриву зусиль, спрямованих на припинення процесів накопичення вуглекислого газу і руйнації озонового прошарку.

Таким чином, процес досягнення екологічно стійкого розвитку на глобальному рівні буде в першу чергу залежати від траєкторії розвитку країн, що розвиваються, чий рівень споживання поки що відносно низький. Тому істотно важливо, щоб розвинуті країни могли продемонструвати, що ресурсоефективні стилі життя, що зведуть до мінімуму забруднення, є як досяжними, так і бажаними. У той же час, їхні зусилля в напрямку зміни теперішніх моделей споживання і виробництва не повинні негативно позначатися на перспективах розвитку країн, що розвиваються, — наприклад завдяки створенню нових бар'єрів у міжнародній торгівлі або виставлення перед країнами, що розвиваються, нових умов на міжнародних переговорах.

ЦЕ ПІДВОДИТЬ НАС ДО ДРУГОГО МОМЕНТУ – НЕОБХІДНОСТІ ЗМІНИ ПОВЕДІНКИ ВИРОБНИКА І СПОЖИВАЧА

На поведінку забруднювачів і споживачів ресурсів можна вплинути двома засобами: шляхом розробки стандартів і правил (адміністративно-командний підхід) або шляхом призначення додаткових грошових зборів за наднормативне забруднення або витрати ресурсів (політика матеріального стимулювання або ринковий підхід).

Промислово розвинуті країни не поспішають із впровадженням ринкового підходу тому, що захисники навколишнього середовища сприймають будь-яке погіршення стану навколишнього середовища як трагедію, незалежно від матеріальних витрат, а також — і це більш важливо — тому, що корпорації побоюються необхідності прийняття стандартів викиду і, крім цього, оплати зборів за їхнє перевищення. Більшість із них у даний час згодні з тим, що ринкові стимули використовуються недостатньо активно. Такі стимули є особливо багатообіцяючими для країн, що розвиваються, які не можуть дозволити собі неонов'язкові додаткові витрати або менш гнучке стимулювання в порівнянні з методами, використовуваними промислово розвинутими країнами.

Звичайно уряди борються з руйнуванням навколишнього середовища за допомогою заборони діяльності компаній і фізичних осіб, які відповідають за таке руйнування. Уряди проводять у життя зако-

ни, встановлюють стандарти і заборони і забезпечують виконання таких правил. Така політика являє собою парадокс. Тому що незважаючи на її популярність, розуміння урядами її цілей, усвідомлення населенням її вигод і знання компаніями своїх обов'язків, вона рідко стає рентабельним методом очищення навколишнього середовища. Більш ефективний екологічний захист при менших матеріальних витратах дають інші стратегії, наприклад оподаткування і введення дозволів на забруднення у визначеному обсязі, що можна продавати і купувати (товарних дозволів).

Важливо, щоб стандарти були реальними і досяжними. Багато країн, що розвиваються, установлюють нереально високі стандарти, проте примушують до їхнього дотримання тільки вибірково. Це призводить до марної витрати ресурсів, стимулює корупцію і підриває довіру до всіх природоохоронних м'р. Краще мати менш стандартів, але забезпечувати їхню досяжність і домагатися їхнього дотримання.

Ще одною хвибою регулювання є те, що воно встановлює не тільки "пори́г", але і "стелю". Немає ніякого стимулу до зменшення скидання забруднюючих речовин, наприклад, у місцеву річку, у порівнянні з дозволеним рівнем; і в жодного підприємця не буде стимулу розробляти технології, що дозволяють домогтися такого рівня забруднення, що був би менше дозволеного мінімуму. Командно-адміністративні методи найчастіше означають нав'язування визначеної технології для обов'язкового використання забруднюючою компанією з метою очищення. При належному застосуванні цього методу стандарти викидів повинні встановлюватися з урахуванням балансу між граничними витратами збитку від головних забруднювачів і граничною вартістю заходів, необхідних для зменшення такого забруднення. Проте знання, необхідні для досягнення такого балансу — це рідкість, і не тільки для урядів.

Незважаючи на всі ці хиби, з політичної точки зору впровадити регулювання часто видається простіше, ніж економічне стимулювання. Це відбувається тому, що хоча витрати, що виникають у зв'язку з переходом до таких стимулів, лягають на відносно небагатьох забруднювачів, вигоди розподіляються серед значної кількості людей. При цьому перші галасливо протестують, тоді як другі можуть і не помітити поліпшення свого становища.

Однією з альтернатив командно-адміністративному регулюванню є обкладення податками або митами. Теоретично такі збори використовуються для того, щоб примушувати забруднювачів до сплати зовнішніх витрат, які вони в іншому випадку "нав'язують" навколишньому середовищу. Забруднювач опиняється перед вибором: у якій мірі йому варто

зменшити ці витрати шляхом зміни своєї поведінки або за допомогою нових інвестицій. На відміну від цього, при регулюванні таке рішення повинні приймати регулюючі інстанції, що рідко реально знають відносні витрати і вигоди виробників.

Економічні інструменти відзначаються також іншими перевагами. Наприклад, вони можуть впливати на поведінку мільйонів людей так, як не можуть впливати стандарти. Цей ефект буде тим сильнішим, чим більше уряди будуть усвідомлювати, що забруднення є результат скоріше мільйонів рішень, прийнятих численними індивідуумами і малими підприємствами, ніж рішень, прийнятих декількома значними компаніями, що піддаються регулюванню. При визначенні розмірів податку уряд потребує набагато меншого обсягу інформації про вартість заходів, необхідних для зменшення забруднення. Той факт, що для забезпечення ефективності економічних важелів не потрібно мати конкретну інформацію про витрати, із якими зіткнуться окремі забруднювачі, несе із собою ще одну перевагу: це означає, що такі важелі менше залежать від потенційних конфліктів між регульованими і регулюючими.

Крім того, у довгостроковому плані економічні важелі постійно стимулюють компанії і фізичних осіб до того, щоб вони не обмежувалися впровадженням стандартом, а йшли далі. Якщо компанія сплачує більш високу ставку за кожен тонну отрутих відходів, у неї з'являється стимул використовувати якнайменше токсичних матеріалів і шукати нові технології, що дозволяють зовсім обходитися без них. Якщо податки на пальне високі, то людина змушена завжди використовувати автомобіль економно і вибирати економічну машину, якими б не були стандарти.

На жаль, незважаючи на цю переконливу теорію, на практиці уряди часто розглядають збори як додаток до регулювання, а не як його цілковиту заміну. Звичайно збори використовуються для мобілізації фінансових коштів, необхідних для оплати діяльності регулюючих інстанцій. Крім того, звичайно розміри зборів занадто низькі для того, щоб хоч якось впливати на поведінку фізичних осіб або компаній. Зрозуміло, можна завжди підвищити ставки, проте уряди йдуть на підвищення податків вкрай неохоче.

Уряди також часто розглядають природоохоронне оподаткування як додаткове джерело поповнення свого бюджету. Проте саме в цьому і полягає парадокс: якщо податок призведе до відмови багатьма фізичними особами або компаніями від діяльності, що веде до забруднення, то наслідком цього... буде скорочення податкових надходжень. Таким чином, природоохоронне оподаткування може зро-

бити уряд зацікавленим у тому, щоб діяльність, що веде до забруднення, продовжувалася. Проте компетентний уряд мусить вводити природоохоронні податки в такому розмірі, щоб витрати на попередження забруднення були рівними вигодам від покращання стану навколишнього середовища. Оскільки такими податками часто можуть оподатковуватися базові матеріали, наприклад вода або електроенергія, вони можуть залучити чимало надходжень, поки не буде досягнута та крапка, після якої люди змінять свою поведінку.

Існують, проте, і більш значні проблеми. Надходження від природоохоронного оподаткування означають збільшення витрат для забруднювача. Для компаній ці додаткові надходження в держбюджет означають збільшення власних накладних витрат, що неминуче робить їх менше конкурентноспроможними в порівнянні з компаніями, що не несуть цей тягар. Для фізичних осіб це також означає збільшення витрат, у зв'язку з чим уряди побоюються інфляційних наслідків природоохоронного оподаткування. Крім того, оскільки такі податки як правило збираються по єдиній ставці, подібно всім непрямим податкам вони більш боляче вдарять по бідним, ніж по багатим.

І все ж, багато природоохоронних проблем можна вирішувати за рахунок місцевих і національних зусиль. Ці проблеми включають у першу чергу обумовлене злиднями населення навантаження на навколишнє середовище, а також збиток, пов'язаний із відносною заможністю населення, наприклад від забруднення води і повітря. Проте в міру економічного росту в країнах проблеми, що спочатку мали локальний характер, стають усе більш транскордонними і навіть глобальними.

І ЦЕ ПІДВОДИТЬ НАС ДО ОСТАНЬОГО МОМЕНТУ: МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

На мою думку, "простими" (хоча насправді простих проблем у цій галузі не буває) природоохоронними проблемами можуть вважатися такі проблеми, що піддаються рішенню на рівні окремих країн. Важкі проблеми обумовлюють необхідність міжнародного співробітництва.

У той же час, людству в цілому не піде на користь, якщо міжнародні природоохоронні проблеми, що хвилюють у першу чергу промислові розвинуті країни, будуть використовуватися для відволікання уваги і ресурсів від проблем недостатнього економічного розвитку. Крім того, якщо перед країнами, що розвиваються промислово розвинуті країни ставлять завдання вживати природоохоронні заходи, то вони мають право очікувати, що їм

заплатять за ці зусилля. Належного балансу можна домогтися, але тільки в тому випадку, якщо уряди провідних країн світу проявлять готовність діяти відповідально і прагматично.

Більш мільярда осіб у країнах, що розвиваються, живуть у злиднях, і злидні окремих людей і цілих країн є однією з основних причин екологічної деградації. Країни, що розвиваються, побоюються того, що складні і вибагливі природоохоронні теорії можуть збільшити їхні теперішні злидні. Фактично, багато хто з них вважають, що сучасна занепокоєність станом навколишнього середовища є ще одною формою прихованого виставляння умов. Або — що ще гірше — країни, що розвиваються, розглядають занепокоєність промислово розвинутих країн станом навколишнього середовища як перешкоду в їхній боротьбі за підвищення свого матеріального добробуту.

Наприклад, сучасна практика екологічного маркування вироблених товарів в промислово розвинених країнах, нібито націлена на розширення поінформованості споживача і зміну моделей його поведінки, викликала в країнах, що розвиваються, серйозну стурбованість у сферах виробництва, торгівлі й охорони навколишнього середовища. Основною особливістю більшості систем екологічного маркування є обов'язковість дотримання визначених вимог стосовно використовуваних виробником сировинних матеріалів і технологій у зв'язку з їх можливим екологічним впливом. З урахуванням технологічного відставання, а також різноманітних географічних і екологічних умов, виробники в країнах, що розвиваються, часто не спроможні дотримуватися цих критеріїв як через технологічну відсталість, так і через несприятливі наслідки для цінової конкурентноздатності.

Важливе значення в цьому контексті має передача технологій. Необхідність ділитися результатами науково-технічного прогресу диктується як вимогами рівноправності, так і транскордонним характером глобальних природоохоронних проблем, таких, як глобальне потепління і руйнація озонового шару, для рішення яких потрібними є міжнародна співпраця і взаємодія. Існує, проте, і більш довгостроковий фактор — технологічна прірва, що розширюється постійно, між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються. З впровадженням нового природоохоронного законодавства і наступним прийняттям в промислово розвинутих країнах нових стандартів країни, що розвиваються, стикаються зі зростаючими труднощами у своїх спробах закріпити і розширити доступ на глобальні ринки для своїх товарів. У короткостроковому та середньостроковому плані технологічне співробітництво є

ключем до вирішення завдання посилення технологічного потенціалу багатьох країн, що розвиваються. Промислово розвинуті країни, на які припадає приблизно 90 відсотків світового ринку природоохоронних технологій і продуктів, несуть у цьому випадку особливу відповідальність, і мета більш швидкого поширення екологічно чистих технологій у промислово розвинутих країнах і їхньої передачі країнам, що розвиваються, є насущною і пріоритетною. Унікальну роль у цьому плані покликані грати транснаціональні корпорації промислово розвинутих країн — у якості як основних новаторів, так і власників екологічно безпечних технологій.

У порівнянні з промислово розвинутими країнами, на країни, що розвиваються, припадає мала частка глобального забруднення; проте ця частка буде неминуче збільшуватися. Одних екологічно безпечних технологій буде недостатньо для того, щоб компенсувати це збільшення, особливо через зростання попиту на енергію. Тому промислово розвинуті країни повинні надавати країнам, що розвиваються, допомогу у придбанні енергоефективних технологій. Одним із засобів досягнення цієї мети є продумане надання цільової допомоги. Втім, більш важливим чинником було б прискорення впровадження енергоефективних технологій у промислово розвинутих країнах. Коли промислово розвинуті країни доможуться того, що їхні ціни на енергоресурси будуть повною мірою відбивати екологічні чинники, не тільки їхні компанії, але і компанії в країнах, що розвиваються, почнуть виробляти енергоефективні товари.

Яким обґрунтованим би не було оподаткування енергокористування з макроекономічної точки зору, воно тягне за собою певні наслідки в сфері розподілу матеріальних благ. Саме наслідки боротьби з глобальним потеплінням клімату в сфері розподілу матеріальних благ на національному і міжнародному рівнях будуть найбільшою мірою перешкоджати досягненню ефективної міжнародної домовленості. Чим вище податок, тим ширше діапазон наслідків.

Ці наслідки особливо чітко виявляються на міжнародному рівні. Податок у достатньо великому для забезпечення своєї реальної ефективності розмірі відчутно вплинув би на торгові потоки, структуру виробництва і державні надходження. Вартість зменшення забруднення вуглекислим газом у різних країнах світу широко варіюється. У рамках будь-якої угоди, що встановлює однакові орієнтири із зменшення викидів вуглекислого газу, потрібно передбачити особливий параграф, що дав би можливість країнам торгувати квотами на забруднення навколишнього середовища цим газом. У протилежному випадку досягнення орієнтира буде обходи-

тися занадто дорого економічно ефективним країнам і занадто дешево — економічно неефективним. Торгівля квотами між такими країнами дасть можливість ефективній країні сплачувати неефективній країні за право використання її квоти на забруднення, що дозволить останній різко підвищити ефективність своєї економіки, а не обмежуватися півзаходами, тим більше що вони є більш дорогими.

Така практика, яка називається "усуспільненням бюджету вихлопних газів", означала б виділення країнам, що розвиваються, більш значних коштів, які могли б використовуватися ними для власного економічного росту. Нещодавно було підраховано, що якби при такому режимі права на викиди продавалися б, припустимо, по 25 дол. США за тону вуглекислого газу, то промислово розвинуті країни повинні були б сплачувати країнам, що розвиваються, біля 70 млрд. дол. США за забруднення протягом одного календарного року. Ця сума перевищує теперішній обсяг офіційної допомоги з метою розвитку (ОДР).

Є й інші галузі, у яких недостатнє міжнародне співробітництво може завдати шкоди навколишньому середовищу, особливо в країнах, що розвиваються. Коли промислово розвинуті країни вводять тарифи і квоти на промислові товари, вироблені бідними країнами, вони прирікають немаєтних на збільшення екологічного збитку. Торгові обмеження майже завжди стосуються виключно товарів, вироблених з використанням трудомістких технологій, і майже ніколи — неконкурентних неопрацьованих сировинних матеріалів. Тому лібералізація торгівлі є важливим компонентом захисту навколишнього середовища, що би не стверджували проти цього аргументу активісти, що протестували проти політики ВТО в Сіетлі.

НА ЗАКІНЧЕННЯ ДОЗВОЛЬТЕ МЕНІ ПОСТАВИТИ ДВА ПИТАННЯ

Чи можуть країни дозволити собі захищати якість свого навколишнього середовища? Для багатьох країн коректно було б сформулювати це питання в такий спосіб: чи можуть вони дозволити собі не робити цього? Видається безперечним, що відповідь на друге питання повинна бути негативною. У той же час, відповідь на перше питання багато в чому залежить від політики, що проводиться не тільки національною владою, але й — в першу чергу — міжнародним співтовариством. У міру того, як глобалізація усе сильніше виявляється в галузі екології, центральну роль у зусиллях, спрямованих на те, щоб позитивно відповісти на перше запитання, покликана грати ООН.

ДУХОВНІСТЬ І СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЛЮДСТВА

Д-р Росіна Вілтшир, начальник Відділу методичних матеріалів,
Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН)

Люди – це істоти, що володіють фізичною, емоційною, соціальною і духовною сутностями. Зосереджуючи увагу на фізичному й інтелектуальному розвитку, ми часто забуваємо про емоційний, соціальний і духовний аспекти розвитку. Не випадково, що сьогодні ми використовуємо менше 5 відсотків свого потенціалу знань. Духовність своїми самими найтоншими струнами з'єднується з усіма іншими сферами, розширяючи й активізуючи їх. Духовний розвиток стимулює усвідомлення нами свого зв'язку між собою і нашою планетою. Тим самим він дає можливість мислити і жити більш цільно.

У рамках існуючої нині прихованої системи цінностей підкреслюється значимість фізичної сили і матеріального успіху, причому гроші і влада рекламуються як самоцінні атрибути життєвого успіху. Тому наші економісти, екологи, суспільства і системи управління виходять із перекрученої системи цінностей, у якій експлуатація "більш слабких" людей і Землі рахується прийнятним засобом забезпечення розвитку. Той факт, що в нашому світовому співтоваристві жінки і діти піддаються найбільшій експлуатації, а навколишнє середовище занепадає, зовсім не є випадковим.

Статистичні дані, що надаються в Доповіді про розвиток людини, яку щорічно випускає Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), відбивають наявні у світі диспропорції і глобальні виклики. За період 70-х-90-х років обсяг світової торгівлі товарами і послугами потроївся. Світовий обсяг експорту в даний час перевищує 7 трильйонів дол. США. Проте матеріальний добробут приходить ціною дуже високих людських і екологічних витрат. За оцінками, у 1995 році обсяг незаконної торгівлі наркотиками склав 8 відсотків обсягу світової торгівлі (400 млрд. дол. США) – більше, ніж обсяг торгівлі автомобілями і приблизно стільки ж, скільки обсяг торгівлі текстилем (7,5 відсотка) і газом і нафтою (8,6 відсотка). Наркоманія в наших школах і житлових районах сприяє цьому матеріальному "успіху". За минуле десятиліття виробництво опіуму у світі більш ніж потроїлося, а листів коки – більш ніж подвоїлося. Незаконна торгівля зброєю підготовує як торгову експансію, так і насильство і цивільні конфлікти в сім'ях, школах і общинах. Щорічно тільки в Західну Європу з країн, що розвиваються, і країн із перехідною економікою продається біля 500 тис. жінок і дівчат. Швидкими темпами росте обсяг торгівлі дітьми.

Незважаючи на значні досягнення в збільшенні обсягів глобальної торгівлі і зростання глобального матеріального добробуту, ці блага розподіляються нерівномірно. За останні два десятиліття умови зовнішньої торгівлі найменш розвинутих країн погір-

шилися в цілому наполовину. У зв'язку з погіршенням умов торгівлі сировиною в країнах Африки, розташованій до півдня від Сахари, продовжується процес зменшення подушних прибутків, незважаючи на високе співвідношення експорту до ВВП. З іншого боку, на країни ОЕСР, де живе лише 19 відсотків світового народонаселення, припадає 71 відсоток світової торгівлі товарами і послугами, 58 відсотків прямих іноземних інвестицій і 91 відсоток користувачів Інтернетом. Активи трьох багатючих мільярдів перевищують суму ВВП усіх найменш розвинутих країн і проживаючих у них 600 млн. чоловік.

Ростуть диспропорції й усередині країн. У Китаї розширюється нерівність між орієнтованими на експорт прибережними районами і внутрішніми районами країни. Індекс злиднів населення, що складає 20 відсотків у прибережних районах, перевищує 50 відсотків у розташованій всередині країни провінції Гуйчжоу. У промислово розвинутих країнах у злиднях живе кожна восьма людина.

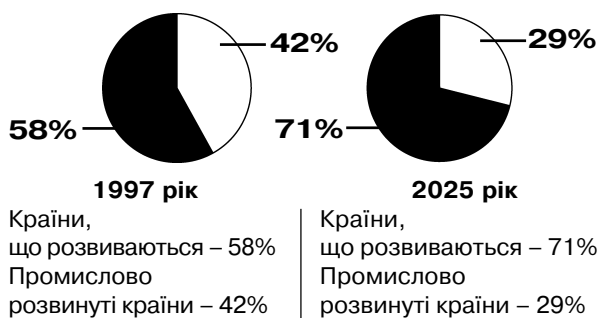
Одним із найважливіших принципів духовності є любов. Першим кроком у правильному напрямку повинно стати створення атмосфери любові в школі і на роботі. Ще одним важливим принципом, що потрібно плекати і виховувати у кожній людині, є вдячність. За допомогою приведення духовної інтелігентності в рівновагу з розумовим і фізичним розвитком можна буде домогтися важливих рухів у напрямку коригування теперішнього упора на фізичну силу. Стане ясно, що сила людини може мати не тільки зовнішній, але і внутрішній характер. Фундамент дійсної сили – це влада над своїми бажаннями або прагненнями. Без самодисципліни людина залишається слабкою і не готовою вести за собою інших власним прикладом. Лідер, позбавлений самоконтролю, як правило завдає шкоди собі й іншим людям і зловживає владою. Самодисципліна породжує впевненість і спроможність вести за собою інших власним прикладом.

Ще одним важливим елементом духовного виховання є усвідомлення людиною зв'язку між її внутрішнім світом і об'єктивною реальністю. Усвідомлення людиною своєї окремоті і підсвідомий страх породжують почуття власної вразливості, насильство і війни. Усвідомлення людиною слушності свого шляху і почуття любові приносять гармонію і почуття

“Якщо ти правий, ти не можеш бути занадто радикальним; якщо ти неправий, ти не можеш бути занадто консервативним... Ми повинні сполучити в собі завзятість змії і ніжність голуба, завзятий інтелект і ніжне серце.”

Д-р Мартін Лютер Кінг

Розподіл чисельності жінок похилого віку у світі (60 років і більше): 1997–2025 роки

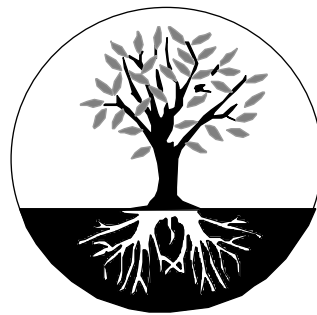
Джерело: Програма для поліпшення становища жінок МОП

власної безпеки. Відчуття убогості матеріальних засобів породжує хижацьке відношення до природних ресурсів, прагнення до безглузого накопичення і злиднів. Екстремі багатства і бідності і деградація навколишнього середовища не випадково співпали за часом. Вони — продукти домінуючої в нашу епоху концепції освіти і філософської думки.

Ми зобов'язані шукати такі відповіді на теперішні глобальні виклики, пов'язані з насильством, екстремі багатства і бідності і деградацією навколишнього середовища, що не обмежувалися б "прокрустовим ложем" раціональних розумових процесів, що і призвели до виникнення цих проблем. Саме підключення до пошуків духовної інтелігентності скоріше всього допоможе знайти реальні і досяжні рішення. Наші критерії успіху і засоби його виміру й оцінки розвитку повинні відбивати рівновагу між духовним і матеріальним.

ЧАСТКА БЕЗРОБІТНИХ ЗА ВІКОВИМИ ГРУПАМИ (у відсотках)

Країна (рік)	15 років – 24 роки	25 років	Частка (1)/(2)
Австралія (1997)	15.9	6.6	2.4
Бразилія (1996)	12.6	4.6	2.7
Канада (1997)	16.7	7.8	2.1
Єгипет (1995)	34.4	4.4	7.8
Франція (1997)	28.1	10.9	2.6
Німеччина (1997)	10.0	9.7	1.0
Італія (1997)	33.6	9.1	3.7
Японія (1997)	6.6	2.9	2.3
Республіка Корея (1997)	7.7	1.9	4.1
Мексика (1997)	6.6	2.4	2.8
Пакистан (1995)	9.0	3.7	2.4
Філіппіни (1997)	15.7	5.5	2.9
Російська Федерація (1996)	16.6	6.9	2.4
Швеція (1997)	15.4	7.0	2.2
Великобританія (1997)	13.5	5.9	2.3
США (1997)	11.3	3.8	3.0

Добрі новини!

■ Після ратифікації Італією 22 вересня 2000 року Факультативного протоколу до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації у відношенні жінок кількість країн, що ратифікували Протокол, досягло 10, унаслідок чого 22 грудня 2000 року він набрав сили. Держави, що ратифікували Протокол, ви-

знали юрисдикцію Комітету з проблем ліквідації дискримінації у відношенні жінок ООН розглядати петиції, подавані жінками в індивідуальному порядку або групами після вичерпання ними всіх засобів правового захисту в себе на батьківщині. Відповідно до Протоколу Комітет також уповноважений проводити розслідування випадків серйозних або систематичних порушень Конвенції. Комітет є органом, заснованим на підставі Конвенції для контролю за її здійсненням. Для жінок із колишнього СРСР особливе значення має те, що петиції в Комітет можуть подаватися російською мовою.

Джерело: State of the World Population 2000, published by United Nations Population Found; Bangkok Post, September 25, 2000

■ Хоча через епідемію лихоманки Ебола на півночі Уганди назва цієї країни знову замилгала в новинах, вона стала першою країною в Африці, що домоглася зниження рівня захворювання ВІЧ/СНІД. Важливу роль у цьому досягненні зіграла комунікація. У газетах регулярно публікуються статті з питань статі для молоді, військових і інших груп населення. У сільських районах організуються виступи артистів і театралізовані вистави, у яких в

НОВИНИ МОП

■ У Африці майже 80 млн. дітей часто працюють у небезпечних умовах і піддаються крайнім формам експлуатації. Працювати змушені 40 відсотків африканських дітей у віці 5 — 14 років. Вони складають 32 відсотка від загального числа працюючих дітей у світі.

■ У Іспанії досягнуто найнижчого у світі рівня народжуваності — 1,07 дитин на одну жінку. Для підтримки достатньої чисельності працездатного населення в період до 2050 року вона буде змушена щорічно приймати біля 240 тис. іммігрантів.

Джерело: World of Work, International Labor Office, No. 33, February 2000

доступній формі до часом неписьменного населення доводиться життєво важлива інформація. Завдяки цій широкомасштабній кампанії вік початку статевого життя, особливо юнаками, істотно збільшився. Зменшилася кількість небажаних вагітностей серед дівчат, більш популярними стали презервативи.

Джерело: UN Press Release, New York, September 25, 2000, L/T/4347, WOM/1236.

■ Вчені зі швейцарської мега-корпорації "Новартіс", що займається виробництвом продуктів харчування, розробили і запатентували метод "відключення" імунної системи рослин, що викликало обурення серед захисників природи і добродійних організацій, що надають допомогу населенню у країнах "третього світу". Вони вважають цю нову технологію найнебезпечнішим із винайдених досі методів генної інженерії. У зареєстрованому компанії патенті говориться, що вчені планують застосувати цей радикальний біотехнологічний метод практично до всіх існуючих на Землі сільськогосподарських рослин. Це нібито дозволить фермерам більш ефективно боротися з хворобами рослин і підвищити їхню врожайність. Критики ж указують на те, що в результаті селяни з країн "третього світу" потраплять у залежність від компанії, оскільки для одержання здорового врожаю вони будуть змушені щороку закуповувати в неї хімікати. Метод передбачає трансформацію однієї з молекул ДНК, що компанія іменує "ген НІМ". Цей ген вступає в реакцію з імунною системою рослини, дозволяючи включати і виключати її довільно в залежності від епідеміологічної небезпеки.

Екологи стурбовані можливістю змішання рослин із зміненим імунітетом з іншими культурами того ж виду - у першу чергу з необережності. Застосування технологій генетичної мутації цього року було засуджено ООН. ООН рекомендувала заборонити польові іспити таких технологій і закликала оголосити мораторій на їхню розробку до того, поки не будуть всебічно вивчені їхні наслідки.

Додаткову інформацію див. на сайті www.iatp.org або www.wtwatch.org

Джерело: The Observer, London UK 8 October 2000

■ Міжнародний рік добровольців (МРД). 20 листопада 1997 року Генеральна Асамблея ООН на своїй 52 сесії оголосила 2001 рік Міжнародним роком добровольців (МРД). Основні завдання року — забезпечення визнання, сприяння, організаційної підтримки й іншої допомоги добровольцям і їхнім організаціям в усьому світі. Міжнародним

координаційним центром для проведення Року призначена агенція ООН, що так і називається: Добровольці ООН (ДОООН).

Додаткову інформацію див. на сайті: www.iave.org/iyv.html, www.iyv2001.org і www.netaid.org.

■ "Хімічна тривога" — це назва інформаційного бюлетеня і кампанії неурядових організацій (НУО), спрямованих на жорсткість контролю за шкідливими хімікатами і здійснення "принципу обережності" у рамках законодавства Європейської спілки. Ось деякі дані, приведені на їх сайті:

✎ За десятиліття споживання промислово виготовлених хімікатів у світі різко зросло. У 1930 році глобальне споживання органічних хімікатів складало приблизно 1 млн. т на рік. Сьогодні цей показник досягає 400 млн. т.

✎ У 1981 році був заснований реєстр хімічних речовин, у який увійшли назви 100106 хімікатів. Проте виробників не зобов'язали повідомляти про небезпеки, сполучені з тим або іншим хімікатом. Крім того, вже невідомо, скільки хімікатів із початкового списку досі виробляється і продається.

✎ З 100000 хімікатів, що входять у реєстр Європейської спілки, приблизно 5000 позначені як небезпечні. Крім того, самі підприємства класифікували як небезпечні приблизно 4000 речовин. У відношенні інших 85 відсотків відомо мало або нічого. Свіжі номери часопису й інформація розміщені на сайті www.fbr.dk/chemware/current.

ДОБРІ НОВИНИ!

Надання населенню інформації про послуги є важливим елементом програм репродуктивного здоров'я. Співробітниця медико-санітарної служби в Мексиці розмовляє із сільськими жінками про планування сім'ї і репродуктивне здоров'я.

ТЕМА ДЛЯ РОЗДУМІВ:

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я І ЗАСОБИ МАСОВОЇ
ІНФОРМАЦІЇ: ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВЧЕНОГО,
ЖУРНАЛІСТА І ГРОМАДСЬКОСТІ

Д-р Марк Робсон,

Інститут екології і профілактики фахових захворювань, Нью-Джерсі, США

Питання охорони здоров'я населення, особливо пов'язані з екологією, відрізняються складністю і часом труднощі для сприйняття. Викладення інформації про проблеми і сполучений із ними ризик викликає певні труднощі у вчених, журналістів і громадськості в цілому.

Перша мета — визначення ризику. Особливо труднощі пов'язані з визначенням груп, що піддаються ризику, і рівня ризику. Концепція ризику будується на принципі можливості. Так, у США спеціалісти зобов'язані визначати, яким є ризик захворювання раком для населення в цілому. Ми знаємо, що "нормальний" ризик складає приблизно 1:4. Таким є загальний ризик, або вірогідність, того, що протягом свого життя людина занедужає одним із видів раку, безвідносно до її фаху, способу життя, соціально-економічного статусу й інших чинників. Наступним етапом визначення ризику захворювання визначеними видом раку є виявлення ймовірних термінів. Яким є латентний період, тобто час між виникненням небезпеки захворювання і власне захворюванням. Для деяких видів раку латентний період складає 20-30 років або більш. Це особливо важливо при виявленні "фахового" раку й інших фахових захворювань. Робітник може усе своє доросле життя працювати, не підозрюючи про те, що рак або інші захворювання проявляться після виходу на пенсію або зміни місця або характеру роботи. Знов-таки, поняття латентності, особливо в контексті хвороб із тривалим латентним періодом, дуже важко пояснити нефахівцям.

У США і багатьох інших західних державах стандартним коефіцієнтом ризику вважається 10-6, або 1:1 000 000. Часто запитують: 1:1 000 000 чого? Простіше кажучи, мова йде про несприятливий наслідок в одному випадку серед населення в один мільйон чоловік. У контексті раку можна було б сказати, що очікуваний ризик складає 10 випадків на населення в 10 млн. чоловік. Звичайно, розрахунок ускладнюється приведеним вище "фоновим" співвідношенням 1:4. Тому про коефіцієнт 10-6 часто забувають, оскільки у свідомості його ніби витискує більш лиховісне співвідношення 1:4.

Завдання ще більше ускладнюється, коли ризик є сполученим із багатократністю епізодів можливого зародження хвороби й уразливістю конкрет-

них груп населення. Розглянемо для прикладу вплив пестицидів на дітей. Токсикологічні дослідження пестицидів, так само як і більшості токсикантів, ліків і споживчих товарів, проводяться на основі даних про дорослих. При застосуванні результатів таких досліджень до дітей вони розглядаються як "маленькі дорослі", якими вони не є. Немовлята і діти — це організми, що ростуть й розвиваються. Їхній обмін речовин є набагато швидшим, ніж у дорослих. По іншому в них проходять процеси активації, детоксикації і екскреції. Діти споживають із їжею більше калорій на одиницю ваги тіла, ніж дорослі. Їхнє харчування є менш різноманітним, у зв'язку з чим вони споживають більше продуктів харчування одного типу, зокрема — у промислово розвинутих країнах — готових кулінарних виробів. Дослідження продуктів харчування на токсичність проводяться на лабораторних тваринах. До останнього часу досліді проводилися на дорослих тваринах. Тільки невеличка частина матеріалів дослідів містить дані, що дозволяють аргументовано екстраполювати результати на тварин у немовлячому і дитячому віці.

"Мені подобається ходити в школу, але мені не дозволяють батьки. Ви мені допоможете?" Часто батьки не дозволяють дівчаткам ходити в школу, тому що вони не уявляють собі, наскільки може змінитися завдяки освіті їхнє життя — і життя всієї родини.

Говорячи про рівні ризику і потенційної загрози для здоров'я, ми звичайно оперуємо дуже незвичними термінами: "енмлн" (елементів на мільйон), або ентрлн (елементів на трильйон), що як одиниці виміру з'явилися зовсім нещодавно. У зв'язку з цим виникає питання: наскільки великим є ризик, оцінюваний в один ентрлн? Що насправді це означає? Це — звичайний фоновий рівень або рівень, що мусить викликати тривогу?

При розрахунку ризику ми виходимо з поведінки середньостатистичної людини, її харчового раціону, роду діяльності і місця проживання. Природне питання: а що таке "середньостатистичний"? Що таке "норма"? Чесно кажучи, ми не знаємо. Існує широкий спектр розходжень по географічним, етнічним, статевим і віковим ознакам. Для оцінки чинників ризику, пов'язаних із харчуванням, ми вивчаємо "продовольчий кошик", і з урахуванням висловлених вище тривожних симптомів ми приступили до обстежень "дитячого продовольчого кошика".

І усе ж, незважаючи на усі виміри, ми ні в чому не упевнені. Щоб уникнути помилок, до отриманих в результаті показників ми застосовуємо декілька "коефіцієнтів непевності". На першому етапі дослідження вчені й органи, що контролюють і регулюють, намагаються визначити РЕН — рівень ефекту, що неспостерігається. Потім, розрахувавши цей рівень експериментальним шляхом, отриманий результат множать на 10 для екстраполяції даних по тваринах на людей, ще раз на 10 для урахування мінливості в рамках популяції людей і знов на 10 для гарантії безпеки продукту для дітей.

Чому все це так важливо? Обстеження показують, що більшість людей черпають основну частину своїх знань із засобів масової інформації. Проблема ризику викликає в глядачів або читачів велике зацікавлення. Більшість обстежень також свідчить про те, що для більшості людей найважливішим у житті є здоров'я.

Під впливом інформаційно-комунікаційних і транспортних технологій світ стає меншим, з'являється більше можливостей для поширення точної інформації про ризик для здоров'я. Вчені повинні стимулювати активність населення і для цього співпрацювати з засобами масової інформації, особливо в таких галузях, як паління серед підлітків. Ризик цієї поведінки доведений, проте кількість молоді, що палить, продовжує збільшуватися в усьому світі. Як донести до них цей заклик?

Який із медичних ризиків не візьмеш, завжди виникає багато серйозних питань. Однією із відповідей на них є необхідність підвищення ефективності співпраці вчених із засобами масової інформації, щоб останні могли адекватно описувати ризику, якщо ми ставимо перед собою мету формування поінформованого і захищеного глобального суспільства.

"Прошу тебе, не треба напиватися і бити мене". Для подолання соціальних проблем, про які говорять самі діти, наприклад алкоголізму і побутового насильства, потрібні спеціальні психолого-педагогічні програми, що сприяють емоційному розвитку людини.

Томас Комітта, Джеймс ван дер Бік і д-р Христина Дурбак на дев'ятій Міжнародній конференції ВІТ із проблем здоров'я і навколишнього середовища: глобальні партнери в пошуках глобальних рішень, що була присвячена темі "Рішення для нового тисячоріччя" (28 квітня 2000 року).

Навчальний практикум ВІТ з питань користування Інтернетом під час восьмої навчальної програми Комісії сталого розвитку ООН. Стоять: лікарі Майкл Луц і Наталія Головина. Сидить: Патриція Щерба, Координатор практикуму.

ТОЧКА ЗОРУ початок на стор.20

погіршився через зростання злиднів і неписьменності. Якби прихильність меті захисту дітей була щирою, то закони про захист дітей виконувалися б, а гроші направлялися б урядами на охорону здоров'я й освіту дітей, а не на підтримку бюрократії. Замість цього, у багатьох місцях спостерігається ріст різного роду зловживань.

У травні 2000 року Граса Машел і Нельсон Мандела оголосили про заснування в співробітництві з ЮНІСЕФ програми "Партнерство в ім'я дітей", націленої на сприяння і захист прав дитини. У рамках цієї програми намічене вирішення чотирьох завдань: захист прав дітей, порушених збройними конфліктами; стримування поширення хвороб, що піддаються попередженню, особливо ВІЧ/СНІД; ліквідація дискримінації, особливо за статевою ознакою; і боротьба з принижуючими людську гідність злиднями. "Діти, що ростуть в атмосфері убивств, викрадень людей і терору, як правило, виростають, не розуміючи, що таке навчання, дитячі ігри, безпечне родинне життя, спілкування з іншими дітьми. Тому ганебне коло війн і насильства нескінченно передається в спадщину з покоління в покоління" (заява колишнього міністра освіти Мозамбіку Граси Машел, Йоганнесбург, 6 травня 2000 року).

Фундатори цієї програми — відомі в усьому світі правозахисники — звернулися до лідерів міжнародного співтовариства, що працюють в урядах, бізнесі, наукових установах і інших секторах цивільного суспільства, із закликом приєднатися до них у якості партнерів і використовувати свій вплив для того, щоб домогтися поліпшення умов життя мільйонів дітей. Декілька таких "партнерств" вже існує. Хоча їхня діяльність присвячена вирішенню цілком конкретних, вузьких завдань, вони можуть послужити прикладом для розширення цієї форми роботи.

Одним із прикладів ефективних програм може послужити діяльність Бангладеш по боротьбі з порушеннями національного законодавства про дитячу працю в легкій промисловості. Хоча дитяча праця поставлена в Бангладеш поза законом, у цій країні, що є одним із головних експортерів готового одягу у світі, на підприємствах впливового швей-

ного сектору постійно зайняті 50 — 75 тис. дітей у віці до 14 років, головним чином — дівчаток. У 1995 році між Бангладешською асоціацією виробників і експортерів одягу, ЮНІСЕФ і МОП була підписана угода, сторони якої зобов'язалися: протягом чотирьох місяців охопити всіх робітників у віці до 14 років відповідними програмами освіти; припинити найми неповнолітніх і запропонувати ті робочі місця, що займаються дітьми, правоспроможним дорослим членам їхніх родин.

Завдяки фінансовій допомозі ЮНІСЕФ дві НУО — "Гоно шаджо шангста" і Бангладешський комітет з питань розвитку сільських районів — спрямовували робітників-дітей у спеціальні школи, де вони забезпечувалися медичним обслуговуванням, професійно-технічною освітою і щомісячною стипендією, що компенсує втрачену зарплату.

Ідея захисту дітей як найціннішого природного ресурсу краще сприймається жінками, ніж чоловіками. Боротьба жінок за права дітей має багату історію, важливим етапом котрої стали мирні міжнародні кампанії початку ХХ сторіччя. У наш час можна відзначити кампанії Джоді Уільямс і принцеси Діани, присвячені боротьбі з протипіхотними мінами, і "Марш мільйона матерів" проти доступу дітей до вогнепальної зброї, що відбувся у Вашингтоні в День матері в травні 2000 року. На психологічному рівні підсвідома мотивація цих і більшої інших ініціатив у захист дітей пояснюється бажанням матерів побачити своїх дітей дорослими і процвітаючими. Дуже імовірно, що завдяки збільшенню у світі кількості жінок, що займають керівні політичні посади, буде поліпшуватися становище з виконанням законодавства про захист дітей і розширюватися його обсяг. Нельсон Мандела знову виявився найбільш прогресивним серед світових лідерів в усвідомленні необхідності реальної підтримки дітей і молоді в усьому світі, а також у практичному втіленні цієї концепції. У зверненні Нельсона Мандели і Граси Машел говориться: "Так вже вийшло, що ми бачимо життя дітей в усьому світі очима людей, що дуже добре знають, як можна змінити світ, якщо діяти у відповідності зі своїми ідеалами" (докладніше див. web-сайт www.unicef.org/initiative).

ОГОЛОШУЄМО

10 міжнародну конференцію з питань здоров'я та екології: **"Глобальні партнери у пошуках вирішення глобальних проблем"**. Конференція буде проведена в штаб-квартирі ООН з 25 по 27 квітня 2001 року і буде присвячена 15 річниці трагедії на Чорнобильській АЕС, яка сталась 26 квітня. Конференція, яка проводиться щорічно організацією ВІТ, спонсорується на цей раз урядами України та Греції та Фондом допомоги дітям Чорнобиля під проводом доктора Зенона Матківського. Конференція є безкоштовною, але попередня реєстрація є необхідною. Контактна інформація в Нью Йорку: 212-686-1996, факс: 212-686-2172, ел.почта: wit1986@aol.com.

World Information Transfer is a Non-Profit, Non-Governmental Organization in Consultative Status with the United Nations, Promoting Health and Environmental Literacy.

World Information Transfer

BOARD OF DIRECTORS

Dr. Christine K. Durbak
Chair

Roland A. DeSilva
Vice Chair

Dr. Claudia Strauss
Secretary

Carolyn Comitta
Treasurer

Dr. Ruth Etzel

Dr. Bernard D. Goldstein

Amb. Nina Kovalska

Dr. Philip J. Landrigan

Dr. Michel Loots

Farouk Mawlawi

Jonathan Otto

Dr. William Rom

Amb. Yuri Shcherbak

Dr. Alex Swistel

Dr. Luz Maritza Tennessee

Jay Walker

"Ворлд інформейшн трансфер (ВІТ)": КОНЦЕПЦІЯ І ПІДХІД

"Ми не успадкували світ від предків, ... а зайняли його в борг у наших дітей." - Кашмірське прислів'я

"Ворлд інформейшн трансфер (ВІТ)" - це некомерційна неурядова організація, що має консультативний статус при ООН і що займається питаннями охорони навколишнього середовища і поширенням екологічної освіти.

ВІТ була заснована в 1997 році під враженням від Чорнобильської катастрофи й у зв'язку з нагальною потребою надання світовим лідерам і для широкої громадськості точної і стимулюючої прийняття практичних заходів інформації про погіршення стану навколишнього середовища і його наслідків для здоров'я людини.

ВІТ виконує ці завдання за допомогою таких напрямків діяльності:

1. Видання "Всесвітнього екологічного журналу" - щоквартального дайджесту по найважливіших питаннях здоров'я і навколишнього середовища. У числі передплатників "Журналу", що видається на п'ятьох мовах, - лідери світової суспільної думки, дипломати, спеціалісти, науковці, видатні діячі мистецтва, державні керівники. У країнах, що розвиваються, "Журнал" поширюється безкоштовно.

2. Проведення в Штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку, починаючи з 1992 року, щорічної науково-практичної конференції з проблем здоров'я і навколишнього середовища: глобальні партнери в пошуках глобальних рішень. Провідні фахівці з питань екологічної медицини з різних країн світу діляться своїми відкриттями і висновками й обговорюють можливі рішення з керівниками державних установ, представниками ділових кіл і засобів масової інформації.

3. Починаючи з 1995 року ВІТ спрямовує гуманітарну допомогу у райони, що постраждали від екологічної деградації. Апаратура, устаткування, предмети постачання надходять у школи, лікарні, дитячі будинки, а також передаються місцевим гуманітарним установам у районах, заражених у результаті Чорнобильської катастрофи. За минулий період ці програми були істотно розширені.

4. ВІТ створює і підтримує Центри з проблем здоров'я і навколишнього середовища, що поширюють у своїх регіонах науково-практичну інформацію зазначеного профілю, яка надходить з штаб-квартири у Нью-Йорку. Завдання Центрів - забезпечувати постійне спостереження за станом навколишнього середовища, виконувати дослідження, вести учбово-методичну роботу й ініціювати здійснення коректувальних програм. Перший Центр був відкритий у Києві в 1992 році, а потім перенесений у Львів. Другий Центр відчинився в Бейруті в 1997 році.

Регіональні представництва ВІТ є в Австралії, Австрії, Гондурасі, Єгипті, Ізраїлі, Індії, Ірані, Канаді, Китаї, Колумбії, Лівані, Нігерії, Нідерландах, Німеччині, Пакистані, Російській Федерації, Україні і Філіппінах.

ВІТ входить у Виконавчу раду Конференції неурядових організацій, що мають консультативний статус при ООН.

World Information Transfer **WORLD ECOLOGY REPORT**

World Information Transfer, Inc.
ISSN # 1080-3092
451 Park Avenue South, 6th Floor
New York, NY 10016
Telephone: (212)686-1996
Fax: (212)686-2172
E-mail: wit@igc.org

Electronic edition available on:
<http://www.worldinfo.org>

Founder &
Editor-in-Chief: Dr. Christine K. Durbak

Managing Editor: Frances Vieta

Contributing Editors: Dora Rak
Dr. Mark Robson
Dr. Claudia Strauss

Circulation Manager: Carolyn T. Comitta

Language Editors: Dima Jawad-Arabic
Igor Shpiniov - Russian
Jose Morey - Spanish
Igor Shpiniov - Ukrainian

Consultant: Dr. Andrew Tooziak

Video Production: Alan Geoghegan

WIT Regional Director-North America:
Carolyn T. Comitta
18 West Chestnut Street
West Chester, PA 19580
Tel: (610) 696-5896
Fax: (610) 450-5804

WIT Regional Directors-Eastern Europe:
Taras Boychuk/Roma Hawryliuk
K. Levyckoho lla, # 15
Lviv, Ukraine
Tel/Fax: (380) 322 76-40-59
E-Mail: rrh@mail.lviv.ua

WIT Regional Director- Latin America:
Dr. Gilda Alarkon Glasinovich
21-63 91st Rd,
Queens Village, NY 11427
Tel: 718-468-1292

WIT Regional Directors-Western Europe:
Dr. Mirhel Loots
Oosterveldlaan 196
B-2610 Antwerp, Belgium
Tel: 52-5-448-05-54
Fax: 52-5-449-75-74
E-Mail: mloots@humaninfo.org

WIT Regional Director-Middle East:
Farouk Mawlawi
Bir Hassan
United Nations Street
Al-Salam Building
Beirut, Lebanon
Tel: (961) 1-855575; (961) 5-505854
E-Mail: frnawlawi@inco.com.lb

WIT Regional Director-Oceania:
Gerry Lynch
Unit 5, 55 William Street
Double Bay, NSW 2028, Australia
Tel: 61 (02) 9528-6545
Fax: 61 (02) 9528-0546

ЧЛЕНСТВО В ВІТ

Особи чи організації можуть стати членами ВІТ і отримувати щорічно чотири випуски "Світового екологічного журналу" англійською, російською або українською мовами, сплативши членський внесок в розмірі:

для розвинутих країн	\$ 25
для країн з перехідною економікою	\$ 1
для країн, що розвиваються	безкоштовно
для студентів	безкоштовно

Заповніть цю картку і разом з чеком надішліть за адресою ВІТ:

**World Ecology Report, 451 Park Avenue South,
6th floor, New York, NY 10016, USA**

Ім'я _____

Організація _____

Адреса _____

Країна _____

Кількість примірників _____ Поновлення членства _____

ТОЧКА ЗОРУ:

Діти – наш природний ресурс

Влітку 2000 року під час круїзу на Північний полюс туристи і вчені спостерігали небувалий феномен – вільну від крижаного покриву воду безпосередньо на полюсі. Хоча ця картина, можливо, принесла спостерігачам справжню естетичну насолоду, вона підтвердила той факт, що глобальне потеплення клімату – вже не прогноз, а реальність. Поки що ця реальність не дуже помітна, проте вже перших ознак повинно бути достатньо для того, щоб керівники країн визнали її як науковий факт і прийняли негайні заходи для порятунку майбутнього наших дітей.

Якщо вважати, що здорові діти – це наш природний ресурс, основа виживання людства, то неважко провести логічний зв'язок між зміною клімату і майбутнім наших дітей. Проте визнання цього зв'язку і його урахування на рівні права стикається з завзятим опором. Останні вісім років, що пройшли після Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (ЮНСЕД) (Ріо-де-Жанейро, 1992 рік), ознаменували собою опір різних сил усередині міжнародного співтовариства, спрямований проти ліквідації парникових газів, заборони на виробництво найбільш шкідливих стійких органічних забруднювачів (СОЗ), заходів для захисту найдавніших лісів. Незважаючи на досягнення істотного прогресу, особливо у формулюванні міжнародно-правових

документів, реалізація змін, що покликані гарантувати цілість навколишнього середовища всієї планети, а значить і здоров'я її населення, проходить

важко і болісно. Якби турбота про дітей дійсно була пріоритетом для урядів, вони не гаяли би час із практичним виконанням своїх зобов'язань, що були сформульовані у "Порядку денному на ХХІ сторіччя".

Очевидно, керівники країн сприймають дітей як свій природний ресурс, але тільки в тому розумінні, що з нього можна витягати матеріальні вигоди.

Дійсно, поширення дитячої праці і дитячої проституції вказує на наявність у світі – як у розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються – кіл, зацікавлених в експлуатації дітей, незважаючи на шкоду їхньому майбутньому. Якщо подивитися з погляду загальнопланетарних цінностей експлуатація дітей із метою отримання прибутків, для сексуальних утіх або і того, і іншого відразу, нічим не відрізняється від вирубування і випалювання тропічних лісів із метою видобутку деревини або влаштування пасовищ. Хоча нині більше дітей у багатьох країнах світу ходять у початкову школу і хоча дитяча смертність зменшується, за вісім років, що минули після ЮНСЕД, стан здоров'я багатьох дітей

ТОЧКА ЗОРУ продовження на стор.18

На фото – вільна від крижаного покриву вода безпосередньо на полюсі, таке природне явище не спостерігав ще ніхто з людей.

ЯК ВИ МОЖЕТЕ ДОПОМОГТИ

WIT – це неприбуткова міжнародна недержавна організація, яку визнає ООН. Її мета – сприяти зростанню екологічної обізнаності серед зацікавлених лідерів та громадян у цілому світі. Ви можете допомогти у нашій важливій роботі фінансово або присвятивши нам свій час.

СВІТОВИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ

м. Львів, вул. Костя Левицького 11а/15

тел/факс: 0322-76-40-39

ел. пошта: amc@gal.ukrpack.net

www.worldinfo.org

Голова організації: др. Христина К. Дурбак

Заступник голови: др. Клавдія Штраєв

Головний редактор: Тарас Бойчук